

ПРИДЕСНЯНСЬКА КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

ДЛЯ ШИРОКОГО КОЛА

У 1994 р. в Сумах побачила світ книга В. Б. Звагельського «Літописні міста Сумщини. З нашої давнини». Книга відкривається нарисом про Путивль, де в стислій формі передано події, згадані у письмових джерелах, розповідається про археологів, які вели розвідки і розкопки у місті, найважливіші археологічні знахідки. Поряд із «чистою» інформацією йде і художня оповідь про час штурму міста загонами хана Менгу. Доречно було б у зв'язку з цим згадати про знайдений на початку XX ст. грошовий скарб гривень на території міста. Крім того, можливо, доцільно було б вказати на суперечності в інтерпретації дати побудови храму між Г. К. Вагнером, В. А. Богусевичем і Б. О. Рибаківим. Ситуація така, що і досі неясно, коли ж його було зведено — чи у часи Ігоря Святославича, чи в середині XIII ст., буквально напередодні навали Батия.

За такою ж схемою будуються оповіді про Глухів, В'яхань, Попаш, Вир та інші міста. Щодо дитинця Глухова, то й досі не вдається його локалізувати — наскільки змінилося місто за віки, що відділяють нас від давньої Русі. Виникнення міста слід віднести до ранішого, ніж середина XII ст. часу. Зовсім не випадковими є знахідка скарбу X ст. з околиці Глухова — Веригино, досліджені І. Абрамовим на початку XX ст. кургани між містом і с. Годуновкою також датуються X—XI ст. Ці факти доцільно було б назвати у рецензованій книзі. Слід також уточнити, що на фотографії серед речей з розкопок 1991 р. (с. 17) є зображення мініатюрного горщика, випадково знайденого у середині 80-х років на посаді Глухова.

У нарисах про В'яхань і Попаш В. Б. Звагельський спирається передовсім на дані Ю. Ю. Моргунова, тоді як з'явилися й нові, здобуті експедицією по вивченню шляху Булгар — Київ (О. П. Моця, А. Х. Халіков і ін.). У 1993 р. дитинець В'яханя оглядали українські дослідники О. П. Коваленко, М. Сагайдак, а також канадський М. Димник.

Досить великий нарис присвячено Виру, розташованому на території сучасного м. Білопілья. Пам'ять про дослідження В. А. Богусевича жива у місті і по сьогодні, адже це чи не єдине в Сумській області історичне місто (і хіба що також Глухів), де намагаються дотримуватися охоронного режиму археологічних пам'яток. Слід зауважити, що на с. 35 книги помилково, очевидно, вжито термін «місто» замість «дитинець» при означенні площі.

У нарисі про Ромен слід було б акцентувати увагу на тому, що в урочищі Підгородок локалізується дитинець міста, тоді як Монастирище є його околицею. Ромен досліджував також М. Семенчик, йому вдалося навіть провести розкопки на могильнику, пізніше варварськи знищеному.

Досить лаконічно охарактеризовано дані про літописний Зартий. Чи не найбільший нарис про Липовицьк, котрий, можливо, локалізується на околиці м. Сум. Єдине з чим важко погодитися у даному нарисі — це з тим, що головною функцією Зеленогайського археологічного комплексу було обслуговування торговельних операцій Хазарського каганату. Швидше всього, як на мене, то функція обслуговування торговельного шляху (Булгар — Київ) домінує у кінці X — середині XII ст., про раніший час у житті Зеленогайського археологічного комплексу говорити поки що важко, оскільки дослідження пам'ятки лише розпочалися і матеріалів цього часу (IX—X ст.) зібрано недостатньо, щоб зробити висновки про цілковиту спрямованість даного населеного пункту на зовнішню торгівлю.

Непросто вирішити й питання про локалізацію Ігорєвого сільця в с. Ігорівці Буринського р-ну Сумської обл. В умовах половецької загрози, що різко зростає в районі верхів'я р. Сули у другій чверті XII ст. і було, до речі, однією з причин зане-

паду Зеленого Гаю, наврод, щоб Ігор Ольгович тримав тут таке багате господарство. Швидше мова може йти про Подесення, куди половці потрапляли лише як союзники руських князів при міжусобицях.

Завершує нариси післямова, в якій підсумовано викладений у книзі матеріал, зазначено можливість відкриття нових археологічних об'єктів, «знайдення» ними своїх давніх імен. Одне з них можна назвати уже сьогодні — це Нічан, згаданий у «Списку руських городів: далеких і близьких» кінця XIV ст., з яким слід ототожнювати Ніцахський археологічний комплекс. У кінці книги вміщено довідкові матеріали — про дослідників давньоруських міст території Сумської обл., а також термінологічний словник.

Наведені вище уточнення і недоліки не можуть вплинути на високий рівень оцінки книги, призначеної насамперед для широкого кола читачів. Маючи за плечима 3-річний досвід викладання у середній школі, можу з певністю сказати, що учителям Сумської обл. в цьому поталанило, адже про здобутки археологів вони дізнаються не із сумнівних газетних публікацій авторів, котрі і в очі не бачили розкопок, а безпосереднього учасника досліджень.

Книга вийшла у світ завдяки підтримці кількох організацій. Слід зазначити, що взагалі на Сумщині побачили світ кілька видань з археології у 1994 р. Це відбулося без участі державних органів охорони пам'яток історії та культури, в чому особисто я бачу добру прикмету. Виявляється, справа може робитися і без «мудрого керівництва», яке обходиться державі в чималу суму. От якби ці кошти ще й переключили на справжню роботу.

Віктор ПРИЙМАК.

ВДАЛИЙ ДЕБЮТ

1995-го року в редакційно-видавничому відділі обласного управління по пресі побачила світ збірка «Біле латаття». Її автор — Станіслав Маринчик, дебютант з Ніжинська, заслужений працівник культури України, відмінник народної освіти, відомий кіносценарист та початкуючий письменник. До першої його збірки увійшли повісті, оповідання, поезії та сценарії документальних фільмів, написані в різний період.

Повість «Біле латаття», що дала назву всій збірці письменника, присвячується солдатським вдовам Великої Вітчизняної війни. Вона — про пристрасне кохання двох молодих людей, поруйноване війною. Повість хвилює читача своєю щирістю і простотою. Студентка медвузу, в роки війни медсестра військового госпіталю, Оксана, по закінченні війни не змогла працювати за фахом, бо кров і страждання викликали в неї спалах страшної хвороби. Адже сама була покалічена не тільки тілом, а й душою. Вона вирішує стати вчителем математики. І не випадково: знала, що при вивченні цього предмета їй рідко зустрінуться слова «війна», «бомба», «медицина». Адже проклята війна навки розлучила її з коханим, і білі лілеї стали не тільки символом краси та цноти, але й провісниками великої біди, адже саме їх подарував Оксані Борис того червеного ранку, коли вони ще не знали, що почалась війна, яка зруйнує їхнє щастя. Мабуть, бабусина легенда про те, що нищити білі квіти казкової краси — великий непростий гріх, була правдою.

По війні Оксана Костянтинівна стала директором школи, виростила чудового сина, зберегла в собі порядність, чесність, людяність, зіткнувшись у житті з черствістю і байдужістю. Читаючи повість, мимоволі захоплюєшся цією жінкою і хочеш бути схожим на неї.

Теми сучасного життя порушені автором в повісті «А чи винен у цьому бог?». Цей твір присвячений матерям воїнів-афганців. Завуч школи Надія Глібівна, син якої служив в Афганістані і від якого вже шість місяців не було вістей, поставила в чернігівській церкві свічку «за здоров'є». Про це стало відомо в рідній Андріївці. До речі, дія відбувається ще за радянських часів, коли відвідування церкви вважалося чи не державною зрадою. Проти Надії Глібівни виступив весь педколектив, райвно і навіть чоловік, який був парторгом колгоспу. Але мати вірила, що її син живий, тому знову і знову просила у бога допомоги. І в душі її росла і перебувала сила, досі невідома їй, якась тривожна, але радісна. І саме ця сила додала їй наснаги вистояти й не схилити голови.

Тема майже всіх оповідань автора — минула війна. І це, мабуть, не випадково. Адже книжка вийшла в рік 50-річчя Перемоги над фашизмом.

Гіркі роздуми майора Дорошенка під час відступу глибоко хвилюють читача. Це — в оповіданні «Летіли журавлі». Фашистський літак, виринувши з-за хмар, розстріляв журавлиний кліч. Досі Дорошенко бачив помираючих людей, але ніколи не чув, щоб так квиліла птиця, прощаючись із життям. І щось гостре та важке прохромало його серце. Бійці мстили фашистському звірові за рани, за смерть, за руйни, за друзів, яких не дорахувались, і... за журавлі.